

ЗНАЧЕННЯ ГУРТКОВОЇ РОБОТИ У ВИХОВАННІ СТАРШОКЛАСНИКІВ

У даній статті вивчено особливості поведінкових реакцій старших школярів у гуртковій роботі; досліджено проблеми соціалізації та причини конформної поведінки учнівської молоді; розглянуто групи форм позанавчальної роботи із праці зі шкільною молоддю: індивідуальна праця учнів; колективна праця в організованих за інтересами дітей гуртках, клубах, секціях; участь дітей у різноманітних масових заходах: екскурсіях, конкурсах, змаганнях, технічних іграх, зустрічах із цікавими людьми; виявлено значення гуртків у системі виховання та соціалізації підлітків та їх місце і методичні особливості як складових організованого дозвілля старшокласників.

Ключові слова: учнівська молодь, конформність, громадська активність старшокласників, дозвілля, гурткова робота.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасна педагогіка ставить питання про автономію учнівської молоді, яка, в свою чергу, розмежовується на: поведінкову автономію (потреба і право юнака самостійно вирішувати питання, що стосуються його особисто), емоційну автономію (потреба і право мати власні схильності, тобто вибирати їх незалежно від батьків), моральну і ціннісну автономію (потреба і право на власні погляди і фактичну наявність таких). Розширення діапазону спілкування і ускладнення життєдіяльності старшого школяра призводять до того, що число груп і колективів, до яких він належить або на які він орієнтується, з якими співвідносить свої ціннісні орієнтації і самооцінки (референтні групи), значно зростає. По-перше, це організовані шкільні колективи (класи), по-друге, теж організовані, але позашкільні колективи (спортивні товариства, клуби, гуртки), по-третє, неформальні, стихійні групи і компанії, що складаються у процесі міжособистісного спілкування. Уже сама ця множинність груп здатна сприяти виникненню певних рольових конфліктів, змушуючи особу вирішувати питання, пов'язане із визначенням найбільш важливої приналежності (якщо доводиться, наприклад, обирати між обов'язками по відношенню до спортивного товариства або школи). Такий стан справ ускладнюється ще й тим, що вимоги різних груп можуть суперечити одна одній.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з розв'язання даної проблеми. Проблемою соціалізації сучасної молоді займаються сучасні психологи та педагоги. Так, Андреева Г.М. [1] досліджує соціальний аспект дозвілля учнівської молоді. Кулагіна І.Ю. та Колюцький В.М. [7] вивчають вікові та психологічні особливості поведінкових реакцій старшокласників. Культуру молодіжного дозвілля розглядають Вишняк А.І. і Тарасенко В.І. [5]. Корсун І.В. [6] переймається соціалізацією старшокласників у сфері вільного часу. Мискевич Л.Б. [8] вивчає соціологічні аспекти поведінки людини в час дозвілля. Бочарова В.Г. [3] розглядає дозвілля молоді як проблему сучасної соціальної педагогіки. Бовкун В.В. [2] досліджує проблеми і тенденції життя сучасної молоді. Бочелюк В.Й., Бочелюк В.В. [4] у своєму посібнику розглядають функції, особливості організації та вплив дозвілля на соціалізацію учнів.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є вивчення особливостей поведінкових реакцій старших школярів, дослідження проблеми їх соціалізації та причин конформної поведінки, виявлення значення гуртків у системі виховання та соціалізації підлітків та їх місця і методичних особливостей як складових організованого дозвілля старшокласників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Раніше за все підлітки домагаються поведінкової автономії у сфері дозвілля, зрозуміло, у певних межах. Більшість міських школярів, наприклад, вважають за краще проводити своє дозвілля поза школою і будинком. Партнерами по дозвіллі діти частіше вважають за краще мати однолітків, ніж старших за себе [6]. Особливо важливо у виховній роботі враховувати вплив стихійних вуличних груп і компаній [3]. Школою не вичерпується усе життя підростаючого покоління. Тому її доповнює діяльність різних молодіжних організацій – політичних, спортивних і культурно-освітніх. Проте ці організаційні форми спілкування не зменшують у старшокласників потреби в участі у стихійних, неформальних групах, що виникають у школі або на вулиці, цінність яких нерідко буває асоціальною.

Сучасні юнаки і дівчата не відрізняються підвищеним загальнокультурним рівнем, широтою і різнобічністю інтелектуальних інтересів. Більшість старшокласників проявляє інтерес до науки, політичного життя країни і міжнародних відносин, спорту, мистецтва.

Проте, було б неправильно і шкідливо ідеалізувати існуючий стан речей. Є цілий ряд проблем, якими серйозно занепокоєні представники старшого покоління. Передусім, усе ще зберігаються великі відмінності у рівні розвитку і діапазоні інтересів юнаків і дівчат, що виховуються у місті і у селі, а також у різному соціальному середовищі. Викликає занепокоєння поступове зниження ролі школи як центру культурно-виховної роботи, особливо у містах. Складнішим став і сам стан і статус вчителя [5]. Сьогодні він повинен своїми особистісними якостями завоювати і підтримувати потрібний йому авторитет. Необхідно підкреслити, що усі ці проблеми, в основному, є соціальними. Відмінність у рівні освіти і сімейних умовах тут вагоміша, ніж вікові відмінності.

Громадська активність старшокласників має свої психологічні особливості [1]. Властивий юнацькому віку романтизм спонукає молодь братися переважно за великі справи. Тому включення учнів у спільну соціально значиму діяльність, що одночасно формує колектив і особистість, розглядають у педагогіці як важливу умову розвитку позитивної індивідуальної своєрідності дитини, через яку засвоюється соціальний досвід життєдіяльності [3]. Чим багатше життя колективу, тим яскравіша особа, яка в ньому формується. Колектив, створюючи умови для прояву і розвитку особистісних якостей, сприяючи закріпленню в індивідуальній свідомості громадських ідеалів і цінностей, протидіє негативним вчинкам учнів, змінює їх неадекватну самооцінку.

Кожна дитина потребує участі колективу для пізнання самого себе [7]. Беручи участь у різних видах діяльності разом із однокласниками, учень випробовує свої сили, застосовує здібності, порівнює себе з іншими, дістає можливість розібратися у своїх помилках і невдачах, оцінити результати своєї праці. Спільна діяльність дозволяє старшокласнику нормалізувати зіпсовані взаємини із педагогами і однолітками, створює сприятливі умови для перетворення критики на самокритику, вимогливості до колективу на вимогливості до себе, дисципліни – на самодисципліну. Отже, на думку педагогів, колектив забезпечує гармонійний загальний розвиток, який є психологічною основою нормального індивідуального становлення особистості. Критеріями вихованості колективу виступають: спрямованість, що проявляється через систему перспективних ліній, накреслених спільно і прийнятих абсолютною більшістю; згуртованість, що виражається в організованості і зрілій громадській думці; гуманність відносин, заснованих на принципах товариства і взаємодопомоги, солідарності, чуйності, турботи один про одного [8]. У той же час до кожного учня необхідно застосовувати індивідуальний підхід, який засновано на принципі паралельної дії, тобто одночасного впливу на вихованця з боку дитячого колективу і вихователя. Якщо дії і вимоги учителя не підтримуються колективом, учень виходить з-під педагогічного контролю як вихователя, так і класного колективу [4].

Індивідуальний підхід вимагає координації дій і єдиної педагогічної позиції усіх, хто бере участь у виховному процесі. Загальний стиль вимог і відносин визначає класний керівник [3]. Різноманітність видів діяльності дозволяє враховувати індивідуальні особливості учнів під час виховання у колективі. У різних видах праці, гри і навчання школярі задовольняють свої соціально цінні запити, інтереси і потреби, що забезпечує базу для формування соціально цінного життєвого досвіду. Значний виховний вплив на учнівську молодь мають гуртки. Керівники гуртків надають серйозне значення створенню такої педагогічної атмосфери, яка сприяє прояву позитивних якостей і стримує розвиток недоліків учнів, що досягається організацією різноманітної суспільно корисної діяльності, у якій діти беруть активну участь і набувають морального досвіду поведінки [8].

Усі форми позанавчальної роботи з праці зі шкільною молоддю можна розподілити на три групи [23]: індивідуальна праця учнів; колективна праця в організованих за інтересами дітей гуртках, клубах, секціях; участь дітей у різноманітних масових заходах: екскурсіях, конкурсах, змаганнях, технічних іграх, зустрічах з цікавими людьми тощо.

Індивідуальна праця учнів у позаурочний час полягає в тому, що під загальним керівництвом учителя, вихователя або керівника гуртка школярі самостійно виконують цікаві для них трудові завдання. Тематика, зміст, складність і трудомісткість цих завдань повинні підбиратися з урахуванням вікових особливостей школярів і можливостей забезпечення їх усім необхідним для успішного виконання намічених планів. У гуртки, як показує досвід педагогів, об'єднуються учні, які виявляють досить стійку, тривалу цікавість до конкретних видів певної творчої трудової діяльності.

Ще однією особливістю успішності гурткової роботи є організація масових заходів для усіх охочих або для членів того чи іншого гуртка. Залежно від змісту і умов проведення заходу визначається склад і кількість учасників. Як показує досвід, у гуртки і під час проведення масових заходів нерідко доводиться об'єднувати учнів різних класів. Це необхідно враховувати при організації і плануванні змісту роботи, при розподілі її між старшокласниками.

Не менше значення для підвищення і підтримки інтересу учнів до об'єктів праці, її процесів і результатів має організація для виконання невеликих за обсягом трудових завдань бригад або ланок із розподілом між учнями різних функцій (бригадир, робітник, ОТК тощо).

Зміст роботи у технічному гуртку школярів може бути різноманітним, важливо тільки, щоб він не дублював, а доповнював відповідні розділи і теми навчальної програми [4]. Гуртківці можуть працювати з папером і картоном, тканиною, займатися технічним моделюванням, виготовляти вироби із різних матеріалів, у різних їх поєднаннях. Можливість використовувати наявні матеріали дозволяє значно розширити тематику робіт учнів. Різноманітність матеріалів, виготовлення яких передбачене навчальною програмою із трудового навчання, дає можливість і у позаурочний час проводити цікаву, змістовну навчально-виховну роботу з учнівською молоддю.

Важко переоцінити значення цих робіт для трудового навчання і виховання учнів [6]. Велика різноманітність конструкцій виробів, властивостей оброблюваних матеріалів, прийомів, що використовуються для їх обробки сприяє розширенню технологічних знань дітей. Удосконалюються і

закріплюються загально трудові вміння і навички, зокрема вміння дотримуватися культури праці – планувати і організовувати свою працю, економно витратити матеріали, правильно, за призначенням їх застосовувати.

Порівнюючи у процесі обробки окремих деталей фізичні, механічні і технологічні властивості різних матеріалів, діти вчаться використовувати набуті знання і уміння в реальному житті для усвідомленого вирішення конкретних трудових завдань.

У зв'язку із сучасними завданнями трудового навчання і виховання школярів, питання про ознайомлення дітей з виробництвом, із найбільш розповсюдженими професіями стає справою особливої значущості, тому важливою складовою частиною роботи із розширення і систематизації технологічних уявлень школярів є повідомлення їм загальних відомостей про виробництво і працю дорослих. Особлива увага при цьому має бути приділена ознайомленню із місцевим виробництвом, представниками найбільш поширених професій, працівниками місцевих художніх промислів.

Досвід показує, що уся описана вище робота особливо вдало проводиться саме у позанавчальний час, коли, окрім практичних робіт, організовуються екскурсії на виробництво і до технічних об'єктів, зустрічі і бесіди з виробниками, перегляди кінофільмів про виробництво і працю людей, конкурси на виготовлення кращого виробу, змагання між виготовленими старшокласниками технічними моделями.

Важливе освітнє і пізнавальне значення позакласної роботи з праці для загального розвитку школярів полягає у послідовному розширенні технологічного світогляду дітей, формуванні активного інтересу до праці, удосконаленні вмінь і навичок. Окрім практичної і освітньої цінності, заняття у гуртках з обробки різних матеріалів мають суттєве і різнобічне виховне значення. Творча художня спрямованість занять з різними матеріалами проявляється не лише у бажанні та вмінні робити вироби привабливими, акуратними, але і у попередньому обмірковуванні створюваного образу.

Заняття не лише озброюють школярів уміннями і навичками з обробки різних матеріалів, але і допомагають усвідомити свою силу творця, здатного підпорядкувати своїй волі ці матеріали, дають можливість поглянути на навколишній світ очима творця, а не споживача. Вони пробуджують інтелектуальну і творчу активність, допомагають планувати свою трудову діяльність, вносити зміни до технології і конструкції виробів, реалізовувати власні задуми [4].

Практичне застосування виробів, виготовлених із різних матеріалів, достатньо широке і сприяє вирішенню й інших виховних завдань. Створюючи речі учбового і господарчо-побутового призначення, іграшки, персонажів для настільного театру, подарунки і сувеніри, учні переконуються у практичній значущості їх праці. Слід зазначити, що більшість виробів можуть мати і суспільно корисну значущість. Виготовлення малопридатних виробів зменшує активність дітей, не приносить потрібного задоволення, що, спричиняє втрату виховної спрямованості їх діяльності.

Як і інша посильна, цікава праця, що має практичну значущість, спільна трудова діяльність дітей у позаурочний час виховує дружбу і товарищескість, дисциплінованість, взаємодопомогу [6]. Крім того, діти найчастіше йдуть до гуртку за власним бажанням, тобто маючи інтерес до цього виду діяльності, що сприяє розвитку індивідуальних здібностей дитини, приносить їй радість і задоволення.

Висновки. Отже, уникнути негативних наслідків стихійності та конформності у поведінці учнівської молоді можна шляхом пошуків роботи організованих колективів, надання їм більшої активності і самодіяльності. Особливо велику роль тут повинна відіграти позакласна робота у школі. Однією з таких важливих ланок у позакласній і позашкільній роботі зі школярами є організація гуртків, тобто трудової діяльності старших підлітків, у процесі якої в органічній єдності вирішуються завдання трудового виховання, освіти і розвитку учнів, відбувається залучення їх до різноманітних видів суспільно-корисної, колективної і творчої діяльності.

Для залучення більшої кількості старшокласників до гуртків у загальноосвітній школі необхідно осучаснити форми гурткової роботи та надати їм соціально-художнього характеру:

- святковості (причетність до організації шкільного свята; ігрова ідея гурткової творчості);
- обрядового початку (приурочення до будь-якої події початку занять у гуртку);
- комунікативності (здатність і можливість членів спільноти до різноманітних вільних контактів, динаміка цієї контактності, що сприяє розвитку згуртованості групи до рівня колективу із наступним виходом до рівня продуктивної соціальної діяльності);
- документалізму (гурток повинен мати педагогічну мету, відповідний план та зміст діяльності);
- видовищності (система виразних засобів, що досягається за рахунок синтезу мистецтв (видовищний синтез) і використовує систему культурних символів, існуючих традицій).

Література

1. Андреева Г.М. Социальная психология / Андреева Г.М. – М.: Аспект пресс, 1998. – 325 с.
2. Бовкун В.В. Образ жизни современной молодежи: тенденции, проблемы, перспективы / Бовкун В.В. – М., 1997. – 432 с.
3. Бочарова В.Г. Педагогика социальной работы / Бочарова В.Г. – М.: Просвещение, 1994. – С. 41-86.
4. Бочелюк В.Й. Довідлєзнавство. Навчальний посібник / Бочелюк В.Й., Бочелюк В.В. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 208 с.

5. Вишняк А.И. Культура молодежного досуга / Вишняк А.И., Тарасенко В.И. – К.: Вища школа, 1988. – 53 с.
6. Корсун І.В. Соціалізація старшокласників у сфері вільного часу / Корсун І.В. – Луганськ, 1996. – 201 с.
7. Кулагина И.Ю. Возрастная психология: Полный жизненный цикл развития человека. Учебное пособие для студентов высших учебных заведений / Кулагина И.Ю., Колюцкий В.Н. – М.: ТЦ„Сфера“, 2001. – 464 с.
8. Мискевич Л.Б. Человек и свободное время: мнение социолога / Мискевич Л.Б. – Минск, 1998. – 314 с.

Г.Я.Цыбулько, М.В.Бутырина

ЗНАЧЕНИЕ КРУЖКОВОЙ РАБОТЫ В ВОСПИТАНИИ СТАРШЕКЛАСНИКОВ**Резюме**

В данной статье изучены особенности поведенческих реакций старших школьников в кружковой работе; исследованы проблемы социализации и причины конформного поведения ученической молодежи; рассмотрены группы форм внеурочной работы по труду со школьной молодежью: индивидуальный труд учеников; коллективный труд в организованных по интересам детей кружках, клубах, секциях; участие детей в разнообразных массовых мероприятиях (экскурсиях, конкурсах, соревнованиях, технических играх, встречах с интересными людьми); выявлено значение и место кружков в системе воспитания и социализации подростков и методические особенности кружковой работы как внеурочной составляющей организованного досуга старшеклассников.

Ключевые слова: ученическая молодежь, конформность, гражданская активность старшеклассников, досуг, кружковая работа

G.Ya. Tsibulko, M.V. Butyrina

THE SIGNIFICANCE OF THE CIRCLE WORK IN THE TEENAGERS' UPBRINGING**Summary**

In this article the reactions of senior schoolchildren are studied in groups work; the problems of socialization and reason of conformal behavior of student's young people are investigated; the groups of forms of extracurricular work are considered on labour with school young people: individual labour of students; collective labour is in the circles, clubs, sections, organized on interests of children; participating of children is in various social activities (excursions, contests, competitions, technical games, meeting with interesting people); the importance and role of groups in the system of education and socialization of teenagers and methodical features of groups work are determined as to the extracurricular constituent of the organized leisure of senior pupils.

Key words: school youth, conformity, teenagers' social activities, leisure, circle work.

УДК 378.14

С. М. Паршук

**З ДОСВІДУ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА КЕРІВНИЦТВА ПЕДАГОГІЧНОЮ ПРАКТИКОЮ СТУДЕНТІВ
ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

У статті розкриваються умови підвищення рівня педагогічної практики студентів вищих навчальних закладів за рахунок удосконалення планування педпрактики, подано результати експериментальної роботи, спрямовані на удосконалення форм організації та методичного керівництва педагогічною практикою майбутніх учителів. У статті аналізуються причини, що негативно позначаються на результатах педагогічної підготовки майбутніх учителів молодших класів: низький науковий рівень змісту педагогічних дисциплін, недоліки в організації навчального процесу та контролю за його результатами, формалізм у підготовці викладачів для вищої школи.

Ключові слова: педагогічна діяльність, методична діяльність.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Складні та динамічні процеси, що відбуваються у соціально-педагогічній сфері сучасного суспільства, потребують передусім висококваліфікованих учителів. Надаючи особливого значення розвитку та вдосконаленню функцій масової педагогічної практики, державний документ (національна Доктрина розвитку освіти України у XXI столітті) орієнтує, насамперед, на необхідність забезпечення суттєвого зростання предметної, методичної та наукової компетентності вчителів, їх професійної відповідальності за якість результатів власної освітянської і виховної діяльності. Вітчизняний і зарубіжний досвід засвідчують, що чинна нині система вищої педагогічної освіти недостатньо готова до задоволення цієї об'єктивної потреби, оскільки у процесі професійно-педагогічної підготовки усе ще переважають традиції передачі максимального обсягу знань, інформування про досягнення передового педагогічного досвіду, поступового формування вмінь та навичок і лише частково завдання творчого розвитку особистості вчителя як професіонала: дослідника, інженера й менеджера навчально-виховного процесу.